

K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

Mezei József: Kémelhárítás Magyarországon 1975-1985

József Mezei: Counterintelligence in Hungary 1975-1985

Sümegh Attila

Dr., doktorandusz
Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
sumegh.attila@stud.uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: Az Állambiztonsági Szolgáltatások Történeti Levéltára és a Kronosz Kiadó gondozásában megjelent, a Közelmúltunk Hagyatéka sorozat negyedik kötete, a Kémelhárítás Magyarországon 1975–1985 című könyv bemutatása.

Módszertan: Recenzió.

Megállapítások: A szerző mindössze 11 évet tekint át a magyar kémelhárítás történetéből, ezáltal adott az a lehetőség számára, hogy a terület minden egyes részletét pontosan bemutathassa.

Érték: A könyv számos értéke közül részletességét és a szakmaiságát érdemes külön kiemelni. A nemzetközi helyzet és a magyarországi politikai folyamatok tükrében elvégzett elemzések új megvilágításba helyezik a pártállam kémelhárító tevékenységét.

Kulcsszavak: kémelhárítás, III/II Csoportfőnökség, titkosszolgálat

Abstract

Aim: The Historical Archives of State Security Services and Kronosz Publishing House published the fourth volume of the Legacy of Our Recent Past series, the presentation of the book Counterintelligence in Hungary 1975-1985.

Methodology: Review.

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2025. 01. 11. Átdolgozás: 2025. 02. 20. Elfogadás: 2025. 02. 21.

Findings: The author reviews only 11 years of the history of Hungarian counterintelligence, thus giving him the opportunity to accurately present every single detail of the field.

Value: Among the many values of the book, its detail and professionalism deserve special mention. The analyses carried out in the light of the international situation and political processes in Hungary shed new light on the counter-espionage activities of the party state.

Keywords: counter-espionage, Group III/II Headquarters, Secret Service

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára és a Kronosz Kiadó gondozásában jelent meg a Közelmúltunk Hagyatéka sorozat negyedik kötete, a Kémelhárítás Magyarországon 1975–1985 című könyv.

A szerző Mezei József, a Nemzeti Közszerzői Egyetem adjunktusa. Kutatási területe a nemzetbiztonság általános elméleti kérdései, a BM III. Főcsoportfőnökség kémelhárító tevékenysége, a titkos információgyűjtés, a polgári válságkezelés nemzetbiztonsági aspektusai, a külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok.

A könyv megszületésének körülményeiről a szerző az előszóban annyit árul el, hogy a kiadvány alapját 2023-ban befejezett doktori disszertációja képezi, és fontosnak tartja kiemelni, hogy nem történészként, hanem a nemzetbiztonsági szakterületen több éves tapasztalattal rendelkező szakemberként írta meg a művet.

A hírszerzéssel, elhárítással számtalan könyv foglalkozik, akár nemzetközi, akár magyar vonatkozásban, de ezek általában áttekintő írások, kevés közülük az, amelyik egy rövidebb korszakot emel a vizsgálatának középpontjába. Mezei József könyve ilyen.

A könyv címében szereplő 11 évben Magyarországot, vagy ahogy akkor hívták hazánkat, a Magyar Népköztársaságot gazdaságilag és politikailag is a kettősség jellemezte. A világban a hidegháború enyhülése felé mutató folyamatok indultak. A nyugat felé elkezdődött a nyitás, a szocialista blokkban a legenyhébb utazási szabályozás nálunk volt, de a Szovjetunió irányába feltétlen lojalitást mutatott a hatalom. Mindezek mellett az ország hatalmas gazdasági nehézségekkel küzdött, sokszor került fizetőképességének határára.

Ilyen gazdasági-politikai helyzetben kellett a kémelhárításnak a magyar állam és rajta keresztül a szövetségi rendszer biztonságát is felügyelnie, védelmét ellátnia. Meg kellett felelnie a gazdasági támogatás reményében kezdeményezett nyugati nyitásból eredő új szakmai kihívásoknak, és támogatnia kellett a politikai törekvéseket.

A magyar kémelhárítás ezen időszakát mutatja be a szerző oly módon, hogy megismerhetjük szervezeti felépítését, működését és átfogó képet kapunk azokról

az emberekről, nem túl szépen fogalmazva a humán forrásokról, akik segítették a kémelhárítás munkáját.

A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökségének szervezetét és feladatait a szerző három fejezetben mutatja be.

Az első fejezetben a második világháborút követően létrejött politikai rendőrség történetének rövid áttekintése után a III/II. Csoportfőnökség felépítését, feladatait ismerhetjük meg.

Megtudhatjuk, hogy a külföldi hírszerző szolgálatok magyarországi tevékenységét az elhárítók milyen területeken figyelték leginkább, mik voltak azok az intézmények, társadalmi csoportok, ahol kiemelt ellenséges tevékenységre számítottak.

A korszakban kémelhárítási kockázatként kezelték a nagykövetségeket mint hírszerző központokat, a külföldi, természetesen kapitalista országok által folytatott propaganda tevékenységet (például a Szabad Európa Rádió műsorait), vagy a belső ellenzék támogatását, de a kémelhárítás feladata volt a magyar érdekek (érdekeltségek) külföldi védelme is.

A korszaknak biztonságpolitikailag és ebből fakadóan a kémelhárítás szempontjából is meghatározó eseménye zajlott 1975. augusztus 1-jén, a későbbiekben az Európai Biztonsági és Együtműködési Szervezet létrejöttét eredményező Európai Biztonsági és Együtműködési Értekezlet (EBEÉ) záróokmányának aláírása.

A szerző az ebből a nemzetközi politikai eseményből fakadó, a Magyar Szocialista Munkás Párt által választott „kétutas” megoldás alapján a III/II. Csoportfőnökségnél megjelenő állambiztonsági feladatokat is részletesen elemzi.

A könyv II. fejezete talán a legizgalmasabb rész, mert a kémelhárítással együttműködő személyek által alkotott hálózat jellemzőit mutatja be különböző megközelítésekben. Megtudhatjuk mi határolja el a hálózati személyeket az állambiztonság munkáját segítő többi személytől, a hivatalos és társadalmi kapcsolatoktól, illetve a szervezet hivatásos állományába tartozó, de látszólag oda nem köthető „SZT” (szigorúan titkos állományú) tisztai állománytól.

A kémelhárítás által működtetett hálózat jellemzőit a fejezet diagrammokban és egy táblázatban foglalja össze. Ezekből megismerhetjük a kutatót 11 évre vonatkozóan a hálózat létszámadatait, a tanulmányozott, de be nem szervezett és az újonnan beszervezett személyek számát, életkorát, társadalmi helyzetét is, valamint, hogy leginkább „eszmei, politikai” és hazafias alapon működtek együtt a szervezettel.

A fejezet végén a „K” (konspirált) és „T” (találkozási) lakások fogalmával ismerkedhetünk meg. Kiderül, hogy a kémelhárítás által akár hosszú évekig fenntartott lakások milyen célt szolgáltak, azokat kik és mire használhatták.

A könyv III. fejezetének célja a szerző megfogalmazásában „*a kémelhárító munka három, egymástól jól elkülöníthető, mégis összefüggő*” szakaszának – a szűrő-kutató munka, az előzetes ellenőrzés és a bizalmas nyomozás –, vagyis a titkosszolgálati munkának a bemutatása.

Ebben a részben található meg a könyv talán legfontosabb megállapítása: az, hogy 1983-ban bekövetkezett egy váltás a szakmai hozzáállásban, amely alapján a kémelhárítás által ellenőrzött „kapitalista” személyek, a diplomata, illetve a szolgálati útlevéllal rendelkezők eddigi ellenőrzését újraértékelték, sok velük szemben folytatott eljárást megszüntettek, lecsökkentették az ellenőrzés alatt álló személyek számát. Mindez annak ellenére történt, hogy a szocialista és kapitalista tábor politikai szembenállásában nem volt érzékelhető változás.

A könyv utolsó egységében a szerző azt a következtetést vonja le, hogy a 1975 és 1985 között az elhárítási irányok nem változtak, de mind mennyiségben, mind minőségben fejlődött a kémelhárítás hálózata. Az EBEÉ záróokmányának aláírását követően a szocialista és a kapitalista tábor szembenállását enyhítő politikai nyilatkozatok ellenére a magyar kémelhárítás feladatai megmaradtak és aktivitása fokozódott (1982-ig).

A megfigyelt kémgyanús személyek számának 1983-ban bekövetkezett csökkentése mögött a folyamat mozgatójaként a magyar gazdaság nehézségeit, a nyugati tőke iránti igényt látja megjelenni, és azt feltételezi, hogy a nyugati tőke a titkosszolgálati munka intenzitásának csökkentését szabta segítségé feltételül.

A könyv értékei közül részletességét és szakmaiságát érdemes külön kiemelni. Azzal, hogy a szerző mindössze 11 évet tekint át a magyar kémelhárítás történetéből, adott az a lehetőség számára, hogy a terület minden egyes részletét pontosan bemutathassa. A táblázatok, diagrammok tanulmányozása alapján világossá válik, hogy ezek elkészítéséhez szinte valamennyi rendelkezésre álló dokumentumot fel kellett dolgozni, értékelni. Az alaposítást tükrözi az is, hogy a szerző minden egyes mondatában ragaszkodik a „szakma” kifejezéseikhez, nem tér el a terminus technicustól, inkább plusz energiát fordít az egyes kifejezések magyarázatára, hogy a hozzá nem értő olvasó számára is érthető legyen mondanivalója.

Végül visszautalva a szerző előszóiban tett megjegyzésére, miszerint nem történészként, hanem a nemzetbiztonsági szakterületen több éves tapasztalattal rendelkező szakemberként írta meg a művet, ez adja meg a leírtak igazi hitelességét.

Felhasznált irodalom

Mezei J. (2024). *Kémelhárítás Magyarországon*. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Kronosz Kiadó.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Sümegh A. (2025). Mezei József: Kémelhárítás Magyarországon 1975-1985. *Belügyi Szemle*, 73(3), 683-686. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i3.pp683-686>